

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

ชุดโครงการวิจัยระบบเกษตรนิเวศแบบมีส่วนร่วมในชุมชนป่าเมือง
Participatory Action Research (PAR) on Agricultural Systems
in the Forest Tea-based Cultivation Community

แผนงานวิจัยระบบเกษตรนิเวศพื้นที่สูง การวิจัยเชิงพื้นที่
และการทดสอบองค์ความรู้โครงการหลวง

โดย

กชพร สุขจิตภิญโญ และคณะ

สนับสนุนทุนวิจัยโดย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

รายงานฉบับสมบูรณ์
(Final Report)

ชุดโครงการวิจัยระบบเกษตรนิเวศแบบมีส่วนร่วมในชุมชนป่าเมือง
Participatory Action Research (PAR) on Agricultural Systems
in the Forest Tea-based Cultivation Community

แผนงานวิจัยระบบเกษตรนิเวศพื้นที่สูง การวิจัยเชิงพื้นที่
และการทดสอบองค์ความรู้โครงการหลวง

คณะผู้วิจัย	สังกัด
กชพร สุขจิตภิญโญ	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ธีรนาฏ ศักดิ์ปรีชากุล	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ภาวิณี คำแสน	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
วินัย จอมหงษ์	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
พงษ์สวัสดิ์ ชันธะ	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

มกราคม 2562

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย ชุดโครงการวิจัยระบบเกษตรแบบมีส่วนร่วมในชุมชนป่าเมือง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ เกษตรกร และเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าแป๋ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ร่วมดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้เป็นอย่างดี

คณะผู้วิจัย

มกราคม 2562

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล นางสาวกชพร สุขจิตติภิญโญ
ตำแหน่ง นักวิจัย
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8497 ต่อ 3201 โทรสาร 0-5332-8494
Email: Khodchapornsu@hrdi.or.th

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล นางสาวธีรนาฏ ศักดิ์ปรีชากุล
ตำแหน่ง นักวิจัย
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8497 ต่อ 3403 โทรสาร 0-5332-8494
Email: Teeranats@hrdi.or.th

ชื่อ-สกุล นางสาวภาวิณี คำแสน
ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการ
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8497 ต่อ 3201 โทรสาร 0-5332-8494
Email: phawineeks@hotmail.com

ชื่อ-สกุล นายวินัย จอมนงค์
ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 086-336-9012
Email: kaziyorch@gmail.com

ชื่อ-สกุล นายพงษ์สวัสดิ์ ชันธะ
ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการ
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 096-852-3531
E-mail : -

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะผู้วิจัย	ข
สารบัญ	ค
บทคัดย่อ	ฉ
บทที่ 1 บทนำและวัตถุประสงค์	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	
2.1 ศาสตร์พระราชานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9	4
2.2 แนวคิดเชิงระบบ	5
2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	10
2.4 การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในระบบวนเกษตร	11
2.5 การปลูกพืชทอญญี่ปุ่น	13
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
3.1 วิธีการวิจัย	15
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	17
3.3 ระยะเวลาการดำเนินงาน	17
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่วิจัย	18
4.2 การศึกษาระบบการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับชุมชนป่าเมี่ยง	31
4.3 การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร	34
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
5.1 สรุปผลการศึกษาสภาวะเศรษฐกิจครัวเรือนและคุณสมบัติของระบบการเกษตร	37
5.2 สรุปผลการศึกษาระบบการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับชุมชนป่าเมี่ยง	38
เอกสารอ้างอิง	39
ภาคผนวก	41

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	สรุปข้อมูลสภาวะเศรษฐกิจครัวเรือนของเกษตรกรตามรายหมู่บ้าน	23
4.2	พฤติกรรมการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่ป่าแป๋	25
4.3	ช่องทางตลาดในอำเภอปาย และอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	28
4.4	ปริมาณและคุณภาพผลผลิตพืชของหมู่บ้านในแต่ละวิธี	31
4.5	ผลตอบแทนจากการเข้าร่วมการทดสอบปลูกพืชของหมู่บ้านหลังนาของเกษตรกร	33

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	องค์ประกอบหลักของเกษตรนิเวศ	6
2.2	ขั้นตอนสำคัญของงานวิจัยและพัฒนาระบบการทำฟาร์ม	8
2.3	กรอบแนวคิดการเกษตรกรรมยั่งยืน	9
4.1	ลักษณะที่อยู่อาศัยและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน	19
4.2	แผนที่แสดงอาณาเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าแป๋	20
4.3	ลักษณะการเกษตรในพื้นที่ป่าแป๋	22
4.4	การเก็บข้อมูลภาวะเศรษฐกิจครัวเรือนในบ้านแม่ไคร้ บ้านแม่เลา และบ้านปางลั่น	22
4.5	การดำรงชีพของประชากรในพื้นที่ป่าแป๋	25
4.6	ตัวอย่างสมุนไพรและพืชท้องถิ่นที่ได้ความรู้จากหมอยาบ้านหัวเลา	26
4.7	คุณสมบัติของระบบเกษตรในพื้นที่ป่าแป๋	27
4.8	การสำรวจตลาดสายหยุด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	30
4.9	การสำรวจตลาดปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน	30
4.10	การสำรวจตลาดแสงทองอร่าม อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	30
4.11	คุณภาพผลผลิตพืชทองญี่ปุ่นในแต่ละวิธีของเกษตรกร	32
4.12	การทดสอบเปรียบเทียบวิธีการปลูกพืชทองญี่ปุ่นแบบจัดเถาและแบบขึ้นค้าง	33
4.13	การสอบถามความพึงพอใจของเกษตรกรในการทดสอบปลูกพืชทองญี่ปุ่นหลังนา	33
4.14	การทดสอบเปรียบเทียบลักษณะของโก้นมุ้งที่มีผลต่อการเข้าทำรังของผึ้งโพรง	34
4.15	การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การปลูกพืชทองญี่ปุ่นแบบโครงการหลวง	35
4.16	การศึกษาดูงาน เรื่อง “วิถีชีวิตชุมชนป่าเมี่ยง ต้นแบบคนอยู่อาศัยร่วมกับป่า”	36
4.17	การอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การผลิตเห็ดฟางเพื่อเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้”	36

บทคัดย่อ

ในปีงบประมาณ พ.ศ.2561 ชุดโครงการวิจัยระบบเกษตรแบบมีส่วนร่วมในชุมชนป่าเมี่ยง ได้ดำเนินการวิจัยเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาและยกระดับการพัฒนาในระบบเกษตรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ประกอบด้วย การสำรวจสถานะเศรษฐกิจครัวเรือนของประชากรในป่าแป๋ และการทดสอบปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ทางเลือกเพื่อสร้างรายได้ 2 ชนิด ได้แก่ (1) การทดสอบปลูกฟักทองญี่ปุ่นร่วมกับเกษตรกร 4 ราย ที่มีพื้นที่ว่างหลังจากทำนา จำหน่ายผ่านตลาดมูลนิธิโครงการหลวง โดยเปรียบเทียบวิธีการปลูกฟักทองญี่ปุ่นแบบจัดเถาและแบบขึ้นค้าง พบว่าการปลูกฟักทองญี่ปุ่นแบบขึ้นค้างให้ผลผลิตรวมต่อไร่สูงกว่าการปลูกแบบจัดเถา ร้อยละ 33.67 เกษตรกรมีต้นทุนการผลิต 10,450 บาทต่อไร่ ผลตอบแทนสุทธิ 10,425 บาทต่อไร่ และ (2) การทดสอบเลี้ยงผึ้งโพรงในโก้นแบบไม้ไผ่สานและแบบท่อซีเมนต์ ร่วมกับเกษตรกร 3 ราย ที่มีทักษะในการหาน้ำผึ้งป่า พบว่าหลังวางโก้นผึ้ง 4 เดือน ผึ้งโพรงเข้าทำรังในโก้นแบบไม้ไผ่สาน ร้อยละ 53.33 ส่วนโก้นแบบท่อซีเมนต์ยังไม่พบการเข้าทำรังของผึ้งโพรง

คำสำคัญ: เชิงพื้นที่ ป่าแป๋ ฟักทองญี่ปุ่น ผึ้งโพรง

Abstract

In 2018, This research aims to support the problem solving and improve the agricultural system development in Papae, Chiangmai Province. consists of household economic survey and two alternative agricultural testing: (1) Japanese pumpkin in paddy field after rice harvest with 4 farmers by comparison the plant methods. The result was yield of planting with pillar to support higher than without pillar to 33.67%. The farmers had a production cost of 10,450 baht per rai. Net return was 10,425 baht per rai. (2) Beekeeping with two types of beehive, bamboo weave and cement pipe collaborate with 3 farmers who have skills in finding wild honey. It was found that after 4 months, Bees nest in bamboo beehive of 53.33% but not found in the cement pipe.

Keywords: area-based approach, papae, japanese pumpkin, asiatic honey bee